

MMXVI. IV. ÉVFOLYAM II. SZÁM

NEMZETBIZTONSÁGI

SZEMLE

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

Az aszimmetrikus hadviselés és az ehhez kapcsolódó elméletek megjelenése a hazai szakirodalomban

Háber Péter¹

Absztrakt:

A hidegháború végét követő technikai és információs forradalom, a globalizáció, az instabil államok, a nem állami szereplők megjelenése, valamint a fegyveres szervezetek között létrejött hatalmas különbségek változásokat generáltak a hadviselés területén is. Az új, kialakulóban lévő elméletek főként a hadtudomány XXI. századi változásaira koncentrálnak. Ezek közül néhány – például az aszimmetrikus hadviselés, a gerilla, vagy irreguláris harcmodor, a terrorizmus és az ellene folytatott harc elmélete – mára széleskörűen ismertté és alkalmazottá vált. Tanulmányomban, időrendben és tömörített formában azt szeretném bemutatni, hogy ezek a változások és elméletek hogyan jelennek meg a hazai hadtudományi irodalomban.

Kulcsszavak: a XXI. századi hadviselés, terrorizmus, aszimmetrikus hadviselés, terrorizmus elleni harc, gerilla-hadviselés, felkelők elleni harc.

Abstract:

Asymmetric warfare and related theories in the Hungarian military science literature.

The revolution of technology and information, the globalization, the unstable states, the appearance of non-governmental actors, and the huge difference formed between the armed organizations which took place after the end of the Cold War generated changes in the military science. The new, emerging theories are mainly focusing on the changes of military studies in the 21st century. Some of these – such as the asymmetrical warfare, the guerrilla or irregular warfare, terrorism and the theory of the war on terrorism – have become widely known, and used. In my study I would like to introduce, in chronological order and compressed form, how these changes and theories appear in the Hungarian military science literature.

Keywords: the 21st century warfare, terrorism, asymmetric warfare, war on terrorism; guerilla warfare, counterinsurgency.

¹ Háber Péter ny.ezredes, a NKE HDI doktorandusza, hpeter.1918@gmail.com

Mottó: „Gyakorolni kell tehát magunkat az újabb taktika és stratégia rendszabási szerint az ország védelmére.” Széchenyi István

A hidegháború végét követően több olyan nézet is kialakult – az egymással szembenálló társadalmi világrendszerek megszűnésének hatására – hogy a világban ezt követően jelentősen csökken majd a háborúk száma, és a konfliktusok nagy része rendezhető lesz pusztán diplomáciai és gazdasági eszközök alkalmazásával. Több mint két évtizeddel a bipoláris világrend megszűnését követően mára kijelenthető, hogy ezek a remények nem váltak valóra. Csak a katonai nagyhatalmak és az atomfegyverekkel rendelkező államok közötti háború valószínűsége csökkent – bár teljesen nem szűnt meg ez sem – a regionális háborúk és fegyveres konfliktusok azonban ugyanúgy napjainak valóságához tartoznak, mint a történelem során bármikor. Az elmúlt húsz évben megközelítőleg 100-150 fegyveres konfliktus, vagy háború zajlott. Azonban az időközben bekövetkezett robbanásszerű technikai forradalom, a globalizáció, valamint az államok hadereje, illetve a különböző fegyveres szervezetek között kialakult rendkívül nagyarányú – sokszor gyakorlatilag behozhatatlan – különbségek változásokat generáltak a hadviselésben is. Ezek napjainkra a hadtudomány több területén jelentős eltérést okoztak a korábbi ortodoxnak nevezett elméletekhez képest.

Az új, sokszor még csak kialakulóban lévő elméletek, elsősorban a hadtudomány XXI. századi változásaira koncentrálnak. Az 1991-es második Öböl-háborút, a délszláv és koszovói válságokat, a 2001. szeptember 11.-t követő, a terrorizmus elleni harc jegyében Afganisztán és Irak ellen indított hadjáratokat, illetve az orosz-grúz háborút és a napjainkban zajló, hibrid háborúnak is nevezett orosz-grúz konfliktust, valamint számtalan kisebb, államokon belüli, vagy regionális fegyveres konfliktusok tapasztalatait felhasználva. Ezek néhány jellemző tulajdonsága az aszimmetrikus hadviselés, a terrorizmus, a különböző nem állami szereplők megjelenése és térnyerése, az információs forradalom technikai eszközeinek és lehetőségeinek kihasználása, a média jelentőségének növekedése, az etnikai, kulturális és vallási különbségek kiéleződése, valamint a fegyverzet és haditechnika rövid idő alatti gyors fejlődése.

A fenti változások hatásaira és ezek egységes rendszerbe foglalására több új, főként külföldi teoretikus és hadtudományi szakember keresi a válaszokat. Ezek közül néhány – például az aszimmetrikus és/vagy negyedik generációs hadviselés, a gerilla, vagy irreguláris harcmodor, a terrorizmus és az ellene folytatott harc elmélete – mára elfogadottá, vagy széleskörűen ismerté és alkalmazottá vált.

Tanulmányomban, időrendben és erősen tömörített formában azt szeretném bemutatni, hogy a fent nevezett változások és elméletek hogyan jelennek meg a hazai hadtudományi irodalomban, tehát a kiemelések közötti esetleges értelmezési, fogalmi eltérések, ellentmondások nem bírnak jelentőséggel, mert csak a téma sokrétűségét, bonyolultságát mutatják. Munkám során a felhasznált tanulmányokból, doktori értékelésekből, konferencia és más anyagokból csak az

általam, az aszimmetrikus hadviselés elméleteinek többirányú bemutatása szempontjából fontosnak vélt részeket emelem ki, de nem ismertetem az anyag egészét.

Mivel a terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés kifejezések és meghatározásuk dolgozatomban sokszor előfordulnak, és jelentésüktől függően változik az aszimmetrikus hadviselést folytató erők erkölcsi és politikai megítélése, ezért röviden szeretném jelezni a probléma bonyolultságát.

A terrorizmusnak jelenleg számtalan definíciója létezik, attól függően, hogy milyen szervezet, milyen céllal akarja azt meghatározni. Ezt jól szemlélteti a lindenyi egyetem két kutatójának tanulmánya, amelyben a terrorizmus 109 hivatalos és tudományos fogalmát vizsgálták meg. A terrorizmus lényegét meghatározó szavak statisztikai elemzése során arra az eredményre jutottak, hogy a fogalom definiálása közben az alkotók 83,5 %-a használta az *erőszak*, 65%-a a *politikai célkitűzés* szavakat, 51%-a hangsúlyozta a *félelemkeltés* szófordulatot és csupán a fogalmak 17,5%-a tartalmazta a *civilek, nem kombattánsok, semlegesek és kívülállóak* kifejezéseket².

Úgy gondolom, hogy a terrorizmus legegyszerűbb és ezért a legkevésbé félreérthető megfogalmazása – amelyben értelmezésem szerint a terroristák célpontjai, áldozatai semmilyen kapcsolatban nem állnak a támadott politikai hatalommal és/vagy erőszak szervezettel – a következő: „A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani³.”

Az aszimmetrikus hadviselés kapcsán pedig az aszimmetria fogalmának meghatározását tartom fontosnak, amelyet a katonai terminológia leggyakrabban (melléknévként) aszimmetrikus formában használ. Ennek legrövidebb, de véleményem szerint teljes körű értelmezése a következő: „*eltérő stratégiák, taktikák, képességek és módszerek alkalmazása a katonai műveletekben azért, hogy megkerüljék vagy semlegesítsék az ellenség erősségeit, és kihasználják gyengeségeit.*”⁴

² Alex P. SCHMID and Albert J. JONGMAN, *Political Terrorism*, Amsterdam: NorthHolland Publishing Company, 1988. In.: Porkoláb Imre - *A különleges műveleti erők szerepe az aszimmetrikus kihívásokból adódó katonai feladatok tükrében, különös tekintettel a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre. Doktori (ph.d) értekezés – 2008. p.29.*

³ NETANJAHU Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen. Budapest, 1995. Alexandra Kiadó. p. 20.*

⁴ Joint Publication 1-02, Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms - As Amended Through 15 January - 2016, p.17 (asymmetric — In military operations the application of dissimilar strategies, tactics, capabilities, and methods to circumvent or negate an opponent's strengths while exploiting his weaknesses) – In.: KEMÉNY János: A felkelésellenes hadviselés lakosságközpontú elméletének fejlődése a XX–XXI. században. Doktori (ph.d) értekezés - 2014. p.15.*

Az aszimmetrikus hadviselés megjelenése a magyar katonai szakirodalomban:

Molnár István: A jövő háborújáról, fegyveres konfliktusáról - 2005⁵

A szerző szerint a jövő háborúi és fegyveres konfliktusai a következőképpen csoportosíthatók:

- tömegpusztító fegyverekkel való zsarolással vagy az azok alkalmazásával vívott;
- a nagypontosságú fegyverek kiterjedt alkalmazásán alapuló, multi haderőnemi precíziós technológiai;
- a hagyományos tűz- és csapásmérő eszközökkel vívott hagyományos háborúk.

A fenyegetések új formái a következők lesznek:

- aszimmetrikus fenyegetések, amelyek olyan állami és nem állami akciókat, erőket és eszközöket jelentenek, amelyek nem a hadsereggel kívánának összeütközni, hanem megtévesztő stratégiával és taktikával, valamint harci eszközökkel akarják csökkenteni a megtámadott ország erejét, és ez által a kitűzött célokat elérni;
- a hadászati tömegpusztító fegyverek elterjedtsége, beleértve a hordozható tömegpusztító fegyvereket is, amelyeket – mint ahogyan már említettük – egyes személyek vagy kis csoportok is képesek a célországba juttatni;
- a regionális hatalmak fenyegetései.

A jövő háborújának jellemzői:

- az információk háborúja lesz, aki ebben fölénybe kerül, azé lesz az első, sőt a megelőző csapás lehetősége;
- a harcfelelőtlenségek komplexebb, differenciáltabb és expedíciós jellege miatt a kisebb, multi haderőnemi, dinamikus, gyorsan manőverező alkalmi kötelékek alkalmazása válik uralkodóvá;
- elmosódik majd a hadászati-, a hadműveleti- és a harcászati szintek közötti különbség, mert harcászati szintű, de kiemelten fontos feladatok végrehajtásával hadműveleti, sőt hadászati szintű sikerek is elérhetők lesznek, illetve a hadászati kompetenciával rendelkező vezetőknek, a szinte azonnal rendelkezésére álló, de csak rövid időtartamra érvényes

⁵MOLNÁR István: *A jövő háborújáról, fegyveres konfliktusáról – 2005*, In.: *Hadtudomány [online] 2005. XV.évf. 4. sz.* http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_8.html, (Letöltés ideje: 2014.01.31.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

információk következtében jelentős hatású és gyors döntések meghozatalára lesz lehetőségük, és szükségük;

- várhatóan nem csökken a szárazföldi csapatok szerepe;
- alapvető fontosságúvá válik a településeken, elsősorban a kulcsfontosságú városokban folytatott harc, mivel e helységek a mindenkori állami- és helyi hatalom, az életfeltételek, az információs eszközök és a média koncentrált bázisai, a terrorizmus számára pedig a megfélemlítés és a terror, valamint a rejtőzködés legalkalmasabb helyszínei lesznek;
- a civil lakosság egyre inkább akaratlan befolyásolójává, illetve tudatos együttműködőjévé válhat a haditevékenységeknek;
- nőni fog a civil-katonai együttműködés, a lélektani műveletek szerepe;
- döntő szerepe lesz a logisztikai támogatásnak;
- nagy a valószínűsége, hogy a jövő háborújának aszimmetrikus jellege lesz a nem állami szereplők fokozott tevékenysége miatt.

A fegyveres konfliktusok jellemzői

A fegyveres konfliktus a háborúk valószínűségéhez képest még inkább növekedni fognak. A jövőben megkülönböztethetünk *szimmetrikus- és aszimmetrikus fegyveres konfliktusokat, az utóbbin belül is hagyományos-aszimmetrikus és tömegpusztító fegyverek általi zsaroláson vagy azok alkalmazásával lefolytatott aszimmetrikus fegyveres konfliktusokat.*

A szimmetrikus fegyveres konfliktus, amennyiben az a szárazföldön robban ki, várhatóan mind az államhatárokon, mind pedig az egyik állam határán belül is folyhat. Az államhatár menti fegyveres konfliktusokban nagyobb számban vehetnek részt olyan nehézfegyverek is, mint a harckocsik, a vontatott- vagy az önjáró tüzérség, továbbá a harci- és a szállító helikopterek. Jellege őszhaderőnemet is ölthet.

A fegyveres konfliktus egyre gyakoribb formája lesz az aszimmetrikus, ezen belül is a terrorista fegyveres konfliktus. Ennek jellemzője, hogy egy adott államon belül vagy néhány államban, illetve egy adott vagy több hadszíntéren egy időben, hirtelen, szinte a semmiből tör ki, és rendszerint nem a hadsereg a célpontja.

A terrorista fegyveres konfliktus célobjektumai lehetnek olyan kiemelt polgári objektumok, ellátó-, közlekedési- és pénzügyi rendszerek, elektronikus – információs hálózatok vagy állampolgári csoportok, amelyek megsemmisítése, bénítása, kikapcsolása érzékeny valós vagy szimbolikus sebet ejt az egész célállam működésén, presztízsén, nemzeti büszkeségén. Az agressziót, célja szerint, jelentős pánik, média nyilvánosság és nemzetközi figyelem kísérheti.

A terrorizmus ellen folytatott harc során a hadsereg kijelölt erőin kívül nagy szükség lesz a különböző állami szervekre, így a felderítő- és hírszerző szervezetekre, kormányzati-, adminisztrációs szervekre, a nemzetközi és nemzeti pénzin-

tézetek ez irányú tevékenységére és a katasztrófa-elhárításban résztvevő erőkre és eszközökre.

Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején – 2005⁶

Az elmúlt másfél évtizedet biztonsági szempontból a *váratlanság* jellemezte. Az egypólusú világ fegyveres konfliktusai nem maradtak a rivalizáló államok közötti hagyományos hadviselés tradicionális keretei között a háborúk sokszínű képet mutattak. A vesztfáliai államrendszert egyre nagyobb kihívások érik az államszint alatti és az államokon átnyúló ellenséges erők által. A modern „high-tech” nyugati haderők szemben találták magukat az etnikai félkatonai erőkkel, a gyenge és a „lator” államokkal, valamint a hagyományos fegyverektől a rakétáig felszerelt szélsőséges radikális szervezetekkel.

Ezeket a bonyolult jelenségeket nehéz megmagyarázni, hiszen az „új” háborúk gyakran *hevesebbek, dinamikusabbak és sokrétűbbek*, mint a huszadik században. Milyen lesz a háború a 21. században? Képes-e a katonai erő a múltban megszokott, hagyományos szerepet játszani a globalizálódó világban? Megmarad-e a nyugati katonai fölény egy olyan korszakban, amelyben a demokratikus civilizáció rendkívüli módon sérülékeny a váratlan, újszerű és gyakran aszimmetrikus veszélyekkel szemben?

A nemzetközi biztonság jellemzői az ezredfordulón

Katonai aspektusból a technológia elmúlt másfél évtizedes fejlődésének talán legfontosabb jellemzője *a tér és az idő oly mértékben történő összesűrűsödése*, amelynek következtében a távoli akciók helyi hatásokat fejtenek ki, és fordítva. Az interdependencia világában formálódó nemzetközi rendszer egy olyan összekapcsolódott világrendet alkot, amelyben a regionális és helyi katonai fejlemények potenciálisan akár globális hatású jelenséggé is válhatnak.

A globalizáció a biztonságot *a területiségtől elmozdítja a szoros összekapcsolódás irányába*, és az államok egyre kevésbé engedhetik meg maguknak, hogy csak a saját „hátsó udvarukban” zajló eseményekre figyeljenek. Kínai katonai szakértők szerint beléptünk a korlátlan hadviselés korába, amelyben „nincs terület, amelyet nem lehetne meghaladni, nincsenek olyan eszközök, amelyeket nem

⁶SZENES Zoltán: *Katonai kihívások a 21. század elején – 2005*, In.: *Hadtudomány [online] 2005. XV. évf. 4. sz.* Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html, (Letöltés ideje: 2014.01.31.)

lehetne alkalmazni, és nincs olyan eszköz vagy módszer, amit ne lehetne kombináltan használni”⁷

2001. szeptember 11-gyel a nemzetközi biztonsági rendszer gyakorlatilag *kettéhasadt* a tradicionális 20. századi, államközpontú védelmi szisztémára és a 21. századi, államszint alatti és államok felett átnyúló biztonsági rétegekre. A globális stratégia kettészakadása magával hozta a *nemzeti és nemzetközi konfliktusok, a külső és belső biztonság, illetve a nemzeti és társadalmi biztonság közötti különbségek* erodálódását.

A 21. századot *háromféle háború, a modern, a posztmodern és premodern kombinációja* jellemzi. A modern háború az államok közötti hagyományos hadviselést jelenti. A posztmodern háború a nyugati kozmopolita nézeteket tükrözi vissza a korlátozott háborúról, a béke megerősítéséről és a humanitárius katonai intervenciókról. A premodern háború (a korszerű háború kezdetleges formája) az állami szint alatti és az államokon átnyúló hadviselési formák egyvelege, amelyet a nemzeti identitás, az extrémizmus és a partikularizmus hagyományos politikája alapján vívnak. E típusok közül egy sem képvisel tisztán elkülöníthető hadviselési formákat, hanem *átfedik és kölcsönösen hatnak* egymásra. Különösen a modern és posztmodern háborúk, illetve a posztmodern és premodern háborúk keveredése figyelhető meg napjaink intervenciók és békeműveleteiben, amelyek gyakran összekapcsolódnak az aszimmetrikus és etnopolitikai hadviselés világával. Ennek következtében a csapatok egy konkrét műveleti térségben, egy időben vehetnek részt konvencionális harccselekményekben, békeműveletben és humanitárius segélynyújtásban.

Annak ellenére, hogy a háború modern, posztmodern és premodern formái összefonódnak egymással, mindegyik hadviselési formának megvannak a *megkülönböztető jellemvonásai*.

A *modern háború* a hadtörténelemből ismert klasszikus formában zajlik, amelyet a rivális országok fegyveres erőinek szárazföldi, légi és tengeri összecsapása jellemez.

Ezzel ellentétben a *posztmodern háborúk* ritkán veszélyeztetik a nemzeti fennmaradást, a korlátozott háborús politika megfontolt veszteségkorlátozáson és óvatos kimenő (exit) stratégián alapul. A posztmodern háború modellje az 1999-es koszovói háború.

A posztmodern háború létrehozta saját antitézisét, a nyugati társadalmak ellen irányuló aszimmetrikus hadviselést (beleértve a tömegpusztító fegyverek esetleges alkalmazását), amit *premodern háborúnak* hívunk. Ez a hadviselési forma egyesíti a hagyományos vagy félkatonai tevékenységeket a nem hagyományos és aszimmetrikus harcéljárásai módszerekkel. Előtérbe helyezi a kulturális

⁷ Qiao Liang-Wang Xiangsui: *Unrestricted Warfare: Assumptions on War and Tactics in the Age of Globalization. (A korlátlan hadviselés: A háború és a harcászat előfeltevései a globalizáció korában)* PLA Literatura and Arts Publishing House, Beijing, 1999. p. 199. In.: Szenes Zoltán: *Katonai kihívások a 21. század elején – 2005*

azonosságot hirdető politikát, kihasználja az etno-politikai konfliktusok a vallási háborúkat és haderejét általában a nem állami szereplőkből toborozza.

A katonai elmélet fejlődése az 1990-es évektől

1993-ban az amerikai *Alvin és Heidi Toffler* a magas technológiájú információs hadviseléssel az ún. „harmadik hullám” elmélettel indította el az új hadügyi forradalomról (revolution in military affairs – RMA) szóló, máig is tartó vitát.

Előtérbe kerültek az *aszimmetrikus hadviselésről* és a *modern háborús körülményekről* írott munkák. *Madeleine Albright* volt amerikai külügyminiszter már 1998-ban figyelmeztetett a terrorizmus veszélyére, mert szerinte a jövő háborúját már a haramia-államok és a nem állami szereplők vívják a tömegpusztító eszközök lehetséges alkalmazásának árnyékában. *Makmud Garaev* orosz teoretikus szerint a 21. század háborúja „*többvariációssá*” válik, és a fegyveres erőknél ki kell fejleszteni többfunkciós viszonyukat a modern konfliktusokhoz. 1999-ben az angol *Mary Kaldor* már az új háborúk elméletéről írt, amely a politika elsődlegességén és az új világtrendet kihívó erőszak privatizációján alapul.

Az ezredforduló után az amerikai és a brit katonai elméletben egyre inkább növekedett annak felismerése, hogy a megsokszorozódott fenyegetések világában a *hagyományos* és *nem hagyományos konfliktusok* egyre inkább keverednek, a hadviselést meghatározó nemzetközi jogi és erkölcsi korlátok elhomályosulnak, a hagyományos és nem hagyományos hadviselési formák *összeolvadnak*, eltűnik a front és a hátszág, a hadszíntér és a stratégiai műveletek közötti demarkációs vonal, mivel a „háború szereplői egyre inkább függetlenné válnak.

A hagyományos és nem hagyományos hadviselési formák, módszerek és megoldások elhatárolásának nehézsége magával hozta a politikai és katonai felelősség közötti *hatásköri vonal* elmosódását. Francia katonai szakértők szerint „napjainkban a katonai műveletek teljesen integrálódtak a politikai, diplomáciai, gazdasági és kulturális tevékenységekkel.

A jövő háborúinak kihívásai

A 21. század háborús konfliktusaiban a *régi, az új és a hibrid hadviselési formák széles skálájával* találkozunk majd és több figyelmet kell fordítani a *konfliktusok teljes spektrumának* tanulmányozására, különösen a *szimmetrikus és az aszimmetrikus fenyegetések* egyidejű, komplex kezelésére.

A 21. században a fegyveres erőknél *széles skálájú képességekkel* rendelkezniük. A felkészültségnek ki kell terjedni az *expedíciós hadviselésre, a preventív telepítésre, a megelőző csapásra, a hagyományos békefenntartásra, a békeépítésre, a terrorizmus elleni műveletekre, vagy ezek kombinációjára.*

A jövő háborújában részt vehetnek hagyományos hadseregek, specializált terroristaellenes egységek, hibrid katonai formációk, magánhadseregek, nemzetközi szervezetek és más szereplők. A terroristatámadások átalakulhatnak

klasszikus gerilla hadviseléssé, majd később eszkalálódhatnak hagyományos háborús konfliktussá. A folyamatos és sporadikus fegyveres konfliktusok „elkenődnek” térben és időben, a szimmetrikus és aszimmetrikus harctevékenységi formák jelen vannak szinte valamennyi harci dimenzióban.

A jövő haderőstruktúráinak egyre inkább *moduláris típusúvá* kell válniuk, hogy képesek legyenek rövid idő alatt gyorsreagálású, feladatorientált, alkalmi harccsoportokat létrehozni. Ebben az egyik legnehezebb feladat a *hadműveleti sokoldalúság és a szervezeti stabilitás* összehangolása.

A hadviselés várható jellemzői 2015-ig

Az államok közötti hagyományos háború továbbra is megmarad reális lehetőségnek. Az új háborús érában a hagyományos és a nem hagyományos, a szimmetrikus és az aszimmetrikus műveletek egyszerre, egy időben lehetnek jelen, térben és időben összefonódhatnak. A jövőbeni a modern hadviselés karakterét tekintve összhaderőnemi jellegű lesz.

Az információs technológia fejlődése óriási változásokat hozott a kommunikációs és vezetési rendszerekben, megteremtette a precíziós fegyvereket, a lopkodó technológiát, és „összenyomta” a harctevékenységek idő- és térbeli paramétereit. A technológiai fejlődés a szélesség, a mélység, és a magasság jellemzőkben létrehozta a *nem lineáris harcmezőt*. A lineáris harcászaton alapuló tömegkonceptiót felváltotta az *egyidejű, ötdimenziós* (szárazföldi, tengeri, légi, kozmikus, információs), *koncentrált csapások* elmélete.

A harcászati mélységekben továbbra is a gyalogságé lesz az ellenség megsemmisítésének feladata. Ennek közvetlen támogatása érdekében valószínűleg megmarad a páncélos erők és a tüzéség hangsúlyos szerepe. A nem állami szereplők kivédhetetlen csapásokat mérhetnek bármely országra, társadalomra, mert éppen úgy tudják használni korunk új technikai vívmányait, mint a hadviselés „hagyományos” szereplői.

Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései – 2008⁸

Háborúkban, fegyveres konfliktusokban állandóan vannak különbségek, eltérések (aszimmetriák) a résztvevő felek között, azok mennyiségi, minőségi és morá-

⁸ KRAJNC Zoltán: *Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései Repüléstudományi konferencia, Szolnok – 2008*, in.: *Repüléstudományi Közlemények [online] 2008. XX.évf. különszám* http://real.mtak.hu/10441/1/Krajnc_Zoltan.pdf, [Letöltés ideje: 2013.03.18.] Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

lis jellemzőiben. Egyes hadviselő felek kimondottan ezekre, az aszimmetriákra építik fel a stratégiájukat.

Az aszimmetrikus hadviselés (fenyegetés) definíciója, koncepcionális alapjai

Az egységes értelmezés megköveteli egy átfogó (komplex) definíció megalkotását. Szinte az összes releváns szakértő megállapítja, hogy az aszimmetrikus hadviselés nem új kategória, ezzel szemben az érdemi hadtudományi, biztonságpolitikai kutatómunka csak a 2001. szeptember 11-i terroristatámadás után indult meg, amikor a terrorizmus elleni globális harc került a biztonságpolitikai erőfeszítéseik középpontjába.

Az 1999-ben, a Joint Strategy Review folyóiratban, megfogalmazott definíció megkísérelt egy szélesebben értelmezett, a „politikacsinálók” (döntéshozók), és a katonák számára is emészthetőbb fogalmat alkotni, az ún. „aszimmetrikus megközelítés (nézőpont)” bevezetésével⁹. Ez a definíció kísérletet tett a hivatalos gondolkodás kiterjesztésére, túlmélt a terrorizmussal való egyenlőségen, és a szubjektív elemekkel való leírás, azonban több hiányosságot is tartalmaz. Először is túlságosan kötődik az amerikai biztonságpolitikai helyzethez, vagyis nem eléggé általános jellegű. Másodsor pedig az ún. „negatív aszimmetriát” tartalmazza csak, ami abból indul ki, hogy az USA mindenkivel szemben már eleve nagy technológiai, katonai, és gazdasági fölényből indul, így nem tárgyalja az olyan szituációkat, amelyekben egyenrangú, vagy közel egyenrangú felek alkalmazkodik egymás ellen az aszimmetrikus eljárásokat, vagyis az aszimmetriára alapozzák a teljes stratégiájukat.

Steven Metz és Douglas V. Johnson II.¹⁰ megkíséreltek egy általánosabb, komplexebb definíciót alkotni, ami az előzőekben felsorolt hiányosságokat kiküszöbölheti. „A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (művele-

⁹ „Az ellenség stratégiája arra irányul, hogy megkerülje, kijátssza, vagy aláássa az Egyesült Államok erősségeit úgy, hogy kihasználja annak gyengeségeit olyan módszerek alkalmazásával, amik szignifikánsan eltérnek az USA által elvárt műveleti eljárásoktól. Általában a pszichológiai hatásokat helyezi előtérbe, mint a sokkhatás, vagy zavarkeltés, ami kihatással van az amerikai kezdeményező készségre, (harci) akaratra (morálra), illetve cselekvési szabadságra. Az aszimmetrikus megközelítés az ellenség sebezhetőségének alapos értékelésén alapul, gyakran alkalmaz innovatív, nem hagyományos harci eljárásokat, fegyvereket, vagy technológiákat. Az aszimmetrikus hadviselés megjelenhet a katonai műveletek teljes spektrumában, lehet harcászati, hadműveleti, és hadászati (stratégiai) is.” Joint Strategy Review 1999, Washington, DC: The Joint Staff, 1999, p. 2. In.: Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései – 2008

¹⁰ Steven Metz és Douglas V. Johnson II. *Asymmetry and U.S. military strategy: definition, background, and strategic concepts*; (5., 6. oldal). In.: Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései – 2008

teket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.” A szerzőpáros szerint ez a gyakorlatban különböző metódusokat, technológiákat, szervezeti kereteket, időperspektívákat, illetve ezek különféle kombinációit jelenti, valamint megragadható egy sor egyéb jellemző segítségével, mint például az aszimmetria dimenzióival, szintjeivel, és formáival.

Az aszimmetria dimenziói

A stratégiai aszimmetria lehet *pozitív*, vagy *negatív* jellegű egyaránt. Ez tulajdonképpen a szembenálló felek nézőpontjától, relatív helyzetétől függ. A pozitív aszimmetria az egy, vagy több területen meglévő, meghatározó fölényre épít, míg a negatív aszimmetria nem a saját erősségekre alapoz, hanem az ellenség gyengeségeit kihasználva próbál meg sikert elérni.

Az aszimmetria rendelkezik egyfajta *időbeliséggel* is. Az aszimmetria lehet *rövid-*, illetve *hosszú időtávot* átfogó egyaránt. A hadtörténelem számtalan példát tud szolgáltatni mindkét fajtára. A rövidtávú aszimmetriára jó példa az 1999-es dél-szláv válság, amikor a NATO légierijéhez képest idejétmúlt légvédelmi rendszerrel bíró szerbek megtalálták a módját annak, hogy a hatalmas szám-, és technológiai fölényben lévő ellenség légicsapásainak hatékonyságát erősen lerontsák. A hosszú távú aszimmetria már sokkal ritkábban valósult meg, bár egyes nagyhatalmak, bizonyos történelmi időszakokban sikerrel megtartották pozitív aszimmetriából fakadó előnyeiket, azonban hosszabb távon ez általában a kiegyenlítődés felé mozdult el.

A stratégiai aszimmetria lehet *szándékoltan előidézett*, vagy a szembenálló felek relatív helyzetéből fakadó *alap aszimmetria*. A sikert sokszor nem garantálta az alaphelyzetben már meglévő fölény, mert például a Vietkong is sikerrel alkalmazta az aszimmetriára alapozott gerilla hadviselést. A reagáló stratégiának rugalmasnak, adaptálódónak kell lennie, ha egy stratégiai aszimmetriára alapozott hadviselő felet le akarnak győzni.

Az aszimmetrikus fenyegetések kockázati szintje lehet *alacsony-*, vagy *magas rizikófaktorú* is. A jól kiképzett, feltöltött és harcész nagy anyagi ráfordításokat igénylő erők alkalmazása, illetve a siker, vagy a bukás valószínűsége magas kockázati tényezőjű aszimmetriát jelent. Ugyanakkor a terrorizmus oldaláról nézve: alacsony ráfordítás, várhatóan nagy eredmény, és alacsony kockázati szint a jellemző.

Az *aszimmetrikus fenyegetésekre reagáló stratégia koherenciája más stratégiákkal*, biztonságpolitikai eszközökkel nagy jelentőséggel bír. A fenyegetések rendkívül összetettek, ezért az ellene való fellépésnek is komplex stratégiát, egyeztetett, összehangolt stratégiákkal vezéreltnek kell lennie. Össze kell han-

golni a diplomáciai, gazdasági, katonai és egyéb jellegű akciókat, hogy azok interferenciája az erősítés irányába mutasson.

Az aszimmetria lehet *anyagi, vagy pszichológiai jellegű* is, bár ezek egymással kölcsönös kapcsolatban vannak. Az anyagi aszimmetria sokszor eredményez pszichológiaiakat is. A manipulatív technikákat alkalmazó, a pszichológiai aszimmetriát megcélzó felek sok sikert könyvelhettek el (mongolok, aztékok, zulusok, stb.). A leghatékonyabb a kettő kombinációja, bár a pszichológiai előnyök sokszor kevesebb ráfordítással is biztosíthatóak.

Az aszimmetria szintjei

Az aszimmetria a *hadműveleti szinten* sokszor megvalósult már a történelem során. Gondoljunk csak a németek tengeralattjárókra alapozott hadviselésére, ami alapvetően a britek hagyományos hadihajós fölényét hivatott ellensúlyozni, vagy a városi hadviselésre kényszerített, nagyobb mobilitással, és tűzerővel rendelkező, ellenség megakadályozására az erősségeinek érvényre juttatásában (Sztálingrád).

A *katonai-stratégiai aszimmetria* esetén a teljes katonai alkalmazás, a végrehajtandó műveletek az aszimmetrián alapulnak, a szimmetrikus módszerekre csak járulékosan támaszkodnak.

A *politikai-stratégiai aszimmetria* esetén nem katonai eszközök alkalmazásával érik el a katonai előnyök kiaknázását.

Az aszimmetria formái

Aszimmetria létezhet a *módszerek, és eljárások* terén is, ami eltérő műveleti koncepciót, és harcászati doktrínát jelent (gerilla hadviselés vs. hagyományos műveleti koncepció, légi deszant, légi mobil műveletek alkalmazása vs. hagyományos gyalogos hadviselés, stb.). A *technológiai aszimmetria* gyakori jelenség a hadtörténelemben (vietnámi háború, afganisztáni tálibok vs. Egyesült Államok, stb.). *Aszimmetria az „akaratban”, a hadviselés erkölcsi oldalában.* Ha egy állam az alapvető érdekeiért, a nemzet, az állam megmaradásáért küzd, akkor az akarat tényezők megsokszorozhatják a katonai erőt, míg egy megszálló, nem létfontosságú célokért hadakozó fél katonáinak harci elszántsága legtöbbször közel sem olyan erős, ami megmutatkozhat a katonai eredményességben is. A *szervezeti aszimmetria*, hasonlóan, mint a technológiai, döntő jelentőséggel bírhat a hadjáratok kimenetelében, hiszen a korszerű és a harc feladatoknak legmegfelelőbb szervezeti keretek szignifikánsan determinálhatják az optimális műveleti koncepciót, és sikerességet.

Porkoláb Imre: A különleges műveleti erők szerepe az aszimmetrikus kihívásokból adódó katonai feladatok tükrében, különös tekintettel a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre. – 2008¹¹

Az aszimmetrikus kihívások egyre nagyobb hatást gyakorolnak a nemzetközi közösségre és befolyásolják Magyarország biztonságpolitikai veszélyeztetettségét is.

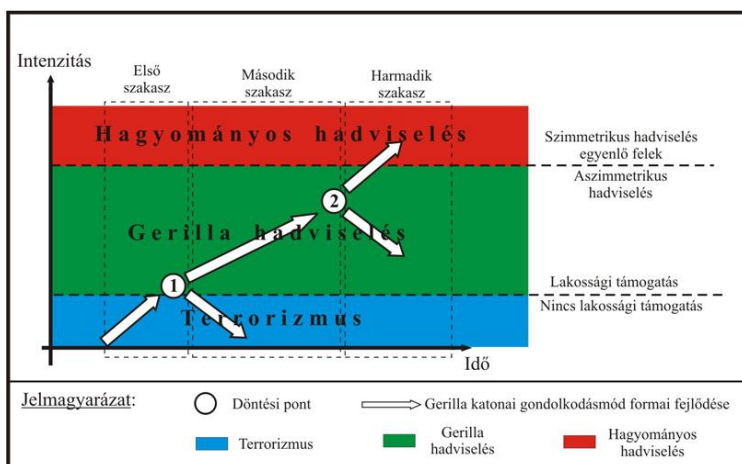
A biztonságpolitikában a hagyományos nemzetállami szereplők mellett egyre nagyobb szerephez jutnak az ún. nem-állami szereplők (nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok, nem kormányzati szervezetek, valamint a nemzetközi bűnözői és terrorista csoportok). Az átrendeződő nemzetközi rendszer sajátossága, hogy abban egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatóak és jelezhetőek előre. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása. A kockázati tényezők globális, regionális és belső szinten, de általában nem egymástól elkülönülten, hanem egyszerre és egymást erősítve jelentkeznek. A globális kihívások között szerepelnek a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, az instabil régiók és működésképtelen államok okán jelentkező kihívások, az illegális migráció, a gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai, illetve a globális természeti, civilizációs és egyéb veszélyforrások.

Az aszimmetrikus hadviselés a fegyveres konfliktusok megvívásának új formája, amelynek alapja az, hogy a nemzetközi szinten jelen lévő fegyveres erők, csoportok jelentősen különböznek egymástól méreteikben, felszereltségükben és képességeikben. Amíg az államok nagy része szervezett, modern eszközökkel ellátott haderőt tart fenn, egyes államok és nem állami csoportosulások célkitűzéseiket terrorista akciók, bűncselekmények elkövetése útján akarják elérni, azért, mert az ilyen műveletek kevesebb beruházást és erőforrást igényelnek. Ezek a csoportok ott támadják meg ellenfeleiket, ahol azokat a legsebezhetőbbnek vélik.

¹¹ PORKOLÁB Imre (2008): *A különleges műveleti erők szerepe az aszimmetrikus kihívásokból adódó katonai feladatok tükrében, különös tekintettel a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre [PhD-értekezés]. – Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2008. p.:127. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/porkolab_imre.pdf, (Letöltés ideje: 2013.10.27.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.*

A modern haderő és az aszimmetrikus hadviselést folytató fegyveres csoport között óriási aránytalanság van, ennek ellenére az aszimmetrikus hadviselés valószínűsége növekvő tendenciát mutat.

A közelmúlt katonai konfliktusai és hadi eseményei a katonai gondolkodás módok szemszögéből vizsgálva két kategóriába oszthatóak. A szimmetrikus katonai összecsapások jellemzője, hogy alapvetően hasonló katonai gondolkodás módok vívnak harcot egymással. Az aszimmetrikus konfliktusokban pedig az alkalmazott katonai gondolkodás módok jellemzően eltérnek. *Aszimmetrikus hadviselés* esetén az ortodox katonai gondolkodás mód képviselői ütköznek a gerilla katonai gondolkodás mód képviselőivel.

Az aszimmetrikus hadviselésre tehát legfőképpen az jellemző, hogy a résztvevő felek fegyveres harcának *gondolkodásmódja*, jelentős mértékben eltér egymástól.

A tények elemzése az mutatja, hogy a II. világháború óta közel 160 fegyveres konfliktus zajlott a világon és ezek több mint háromnegyede sorolható az aszimmetrikus összecsapások kategóriájába. Az aszimmetrikus összecsapások több áldozatot követeltek, mint a szimmetrikus összecsapások és az aszimmetrikus konfliktusok politikai jelentősége is kimagasló. Az aszimmetrikus összecsapások a politikai változások kikényszerítésének egyik legfontosabb eszközeként voltak jelen a közelmúlt történelmében.

A hidegháború befejeződésével, az új nemzetközi rendszer megerősödésével napjainkban az aszimmetrikus küzdelmek a legjellemzőbbek és a közeljövőben is ez a fajta hadviselés lesz a meghatározó.

Az aszimmetrikus hadviselés egyik legjellemzőbb megjelenési formája a gerilla hadviselés. A gerilla katonai gondolkodás mód alapvetően három tevékenységi

móddal hozható kapcsolatba: terrorizmus (mint tevékenységi mód), gerilla hadviselés és hagyományos hadviselés.

A gerilla hadviselés keretében alkalmazott terrorizmus, legtöbb esetben szervezett és célirányos tevékenység, nem pedig néhány pszichológiailag sérült egyén vakbuzgó kezdeményezése.

Mivel a gerilla hadviselést folytató különböző szervezetek nem csupán céljaikban, hanem a célpontok kiválasztásában, tevékenységükben és a szervezeti megjelenésükben is eltérhetnek egymástól, ezért a gerilla hadviselésnek hét különböző fajtája létezik: *anarchista, egyenlőségelvű, hagyománytisztelő, pluralista, szecesszionista, reformer, megőrző*.

Napjaink gerilla hadviselést alkalmazó szervezetei általában három forma alapján vívják meg harcukat, amelyek a következők: *kifárasztás, katonai fókusz illetve a beépített településeken vívott hadviselés*.

Napjaink gyakori és aggasztó jelensége a terrorizmus és a gerilla hadviselés egy időben történő alkalmazás, amely katonai szemszögből (a tiszta terrorizmussal ellentétben) más jellegű veszélyeket hordoz magában.

A terrorizmus elleni harc eszközrendszere egyaránt tartalmaz politikai, kormányzati, gazdasági és szociális, pszichológiai, kommunikációs, oktatási, katonai, jogi, rendőrségi és büntetés-végrehajtási, nemzetbiztonsági, valamint egyéb (pl. kormányzati stratégia) összetevőket. A katonai dimenzió tehát csupán csak egy és véleményem szerint nem is a legjelentősebb eszköz a terrorizmus elleni küzdelem eszköztárában.

A terrorizmus elleni stratégia megalkotásakor mindenképpen figyelembe kell venni a gerilla hadviselés, valamint a terrorista tevékenységi mód eltérő sajátosságait (amelyek egymástól eltérő megközelítéseket igényelnek).

A terrorizmus önmagában (eddig történelmi tapasztalatok alapján) képtelen volt a végső célkitűzést elérni és a kormányt megdönteni; éppen ezért a terrorizmus csak előkészítő és támogató szerepet játszik az aszimmetrikus küzdelmekben, mert képes felgyorsítani a lakosság államtól való elidegenedésének folyamatát és ezzel jelentősen gyorsíthatja a gerilla hadviselés fejlődési ütemét. Az ilyen terrorcselekmények rejtett célja, hogy túlzott válaszlépésekre kényszerítse a kormányerőket. A szakszerű, adekvát mértékű fellépés a csillapodás irányába hat, de legalábbis nem súlyosbítja a helyzetet.

A terrorizmust a gerilla hadviselés csak a sok egyéb módszer egyikeként alkalmazza és csak akkor, ha egy bizonyos konkrét helyzetben ez tűnik a legcélravezetőbbnek.

A tisztán terrorista szervezetek az előbbiekkal ellentétben a terrort cselekvési logikaként használják. Számukra nem csak a hatalom szimbolikus képviselője a célpont, hanem mindenkit (aki nem támogatja elképzeléseiket) bűnösnek és büntetendőnek tekintenek, ideológiájuk szerint nincsenek ártatlanok, csak az „üggel azonosulni tudók” és azok, akik a másik oldalhoz tartoznak.

Terrorizmus ellen tehát csak terrorizmus ellenes eszközökkel és módszerekkel lehet fellépni és ezek számos és lényeges szempontból különböznek a gerilla hadviselés ellen alkalmazott módszerektől. Ha nem megfelelő a kialakult konfliktus értékelése, és a hatalom helytelen eszköztárral és módszerekkel kezeli azt, akkor ez katasztrofális következményekkel járhat a hatalom szempontjából.

Az aszimmetrikus harc elleni katonai stratégia kidolgozásával kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy a politikailag motivált, erőszakos megnyilvánulásokat produkáló mozgalom erőszakjellegének pontos, racionális meghatározása az egyik legfontosabb feladat, amely alapjaiban befolyásolhatja a küzdelem eredményességét.

Hajdú István – Szternák György: A katonai műveletek háttere, megvívásuk jellemzői napjainkban - 2008¹²

Az emberiség történelme az ezredforduló után is a hagyományos mederben halad tovább. Visszatértek a nagyhatalmi törekvések, amire az európai kontinens országai nincsenek felkészülve, hiányzik a megfelelő gazdasági erő, a katonai képesség és az egységes fellépés.

A hadtudomány művelői között egyre általánosabb az a nézet, hogy a fegyveres küzdelem már magában foglalja a konfliktus-megelőzést és a válságkezelést is. Ugyanakkor a szakirodalomban fellelhető a fegyveres küzdelemnek olyan felosztása is, miszerint vannak háborús- és nem háborús katonai műveletek. A két vélemény között lényeges eltérés nincsen, csupán a katonai műveletek csoportosításában különböznek.

A válságkezelő műveletekben cél ma már nem az ellenség megsemmisítése, hanem a békés rendezésre, a fegyveres konfliktus megelőzésére való törekvés, elsősorban politikai, diplomáciai és gazdasági eszközökkel. Ha ezek a megelőző intézkedések nem vezetnek eredményre, akkor általában katonai műveletre kerül sor a biztonság és a béke megteremtése érdekében. Ebben az esetben az ellenség politikai, közigazgatási, katonai vezetésének megbontása, katonai képességektől való megfosztása az elsőszámú feladat, nem az állam és fegyveres erejének teljes elpusztítása a cél. Kérdéses azonban, hogy a „békekikényszerítő” katonai műveletek milyen lélektani alapon „legitimálhatók”, és vajon el lehet-e dönteni, hogy a nagyszámú civil áldozatot követelő események „igazságosak”, vagy „igazságtalanok-e”?

¹² HAJDÚ István – SZTERNÁK György: *A katonai műveletek háttere, megvívásuk jellemzői napjainkban – 2008*, ZMNE egyetemi jegyzet – Budapest, 2008. (elektronikus változat) p.:89 <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/hajdu.pdf>, (Letöltés ideje: 2015.01.11.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

A válságreagáló műveletekben a szembenálló felek közötti különbségek lényegesek, a szembenálló katonai erők nem azonos képességűek, a műveletekre az aszimmetrikusság a jellemző. Nagy valószínűséggel különböző a technikai ellátottság, a szervezet, és eltérő az állomány felkészültsége és kiképzettsége. Más szóval, nem összevethetőek a képességek. Ugyanakkor az aszimmetria nem jelenti az egyik vagy a másik fél alárendeltségét a válságreagáló műveletekben. Ebben az esetben nagy valószínűséggel megjelenik a gerilla-hadviselés, mint a fegyveres küzdelem (katonai művelet) egyik formája.

A katonai műveletek további tapasztalata, hogy a korszerű technika önmagában nem volt elegendő a műveleti célok teljesítéséhez. A hagyományos szárazföldi műveleteket, a terület elfoglalását a légi erő több napon keresztül tartó sikeres csapásaival sem tudták kiváltani. Az is beigazolódott, hogy az ellenség területének elfoglalása, majd ellenőrzése nagyszámú katonát igényel a támadó (megszálló) féltől. Ugyanakkor ez maga után vonta a harcoló csapatok ellátásával, biztonságával összefüggő feladatok megszervezését, ami komoly anyagi megterheléssel járt. Megállapítható, hogy az aszimmetrikus hadviselési mód elsősorban a katonákra veszélyes, az alkalmazott eszközök és módszerek miatt. A számadatok azt igazolják, hogy Irakban az amerikai veszteségek 90%-a a katonai műveletek befejezése után keletkezett, a „békeműveletek” időszakában.

A fentiek alapján a jövő katonai műveleteire jellemző lesz a nem összevethető erők (aszimmetria) közötti harc. Az aszimmetrikus katonai műveletek napjaink egyik legnagyobb kihívásai lehetnek az államok fegyveres erői számára. Az aszimmetrikus műveletekben a gyengébb fél hadműveleti szinten általában védelmet folytat, ugyanakkor harcászati szinten támad, robbantásokat, rombolásokat, öngyilkos merényleteket hajt végre. Ezzel a tevékenységgel erkölcsi, anyagi, személyi károkat okoz és pszichológiai hatást fejt ki a szemben álló félre, a végső politikai győzelem elérése reményében. A korábbi katonai műveletektől eltérően, egyre nagyobb a valószínűsége annak, hogy jelentős különbségek lesznek a szemben álló felek között a politikai és katonai célokban, az eszközrendszerekben, a képességekben és a katonai műveletek megívásának formáiban és módszereiben.

Más megközelítésben, az aszimmetrikus katonai művelet olyan, semmiféle szabályt, normát, megkülönböztetést nem ismerő hadviselés, amelyet nem előz meg diplomáciai tárgyalás, a célpontokat a gyengébb fél választja ki azzal a céllal, hogy az ellenfelet erkölcsileg kompromittáló válaszcsapásra kényszerítse. Ez azt jelenti, hogy az ilyen hadműveletben nem lehet szabályszerű küzdelmet folytatni, nem érvényesíthetők a fegyveres küzdelem törvényei, törvényszerűségei. A szabályok megsértése a törvényes katonai erő részéről jogtalanságot, erkölcsi visszaélést, bűnt jelent, amiért a parancsnokok és az elkövető katonák felelősséggel tartoznak. Ez a szabálysértés a közvélemény előtt úgy jelenik meg, mintha a fegyveres erő eleve „erkölcstelen, gonosz, brutális” természetű volna. Valójában az aszimmetrikus katonai művelet kihívásaira adott rossz válaszról van szó. A közelmúlt katonai műveleteiből levonható tapasztalatok alapján a saját katonák

halála és a polgári áldozatok számának alakulása a honi és a világ közvéleménye számára talán még fontosabb, paraméterek, mint a katonai eredményesség. Ugyanakkor a katonák és az érintett ország lakossága biztonságának megteremtése azzal járhat együtt, hogy a válságreagáló műveletek hatékonysága csökken, a végrehajtás elhúzódik, a költségek gyors ütemben emelkednek, és ez szintén azt eredményezheti, hogy csökken a közvélemény támogatása.

A szerzők megítélése szerint éppen így teljesül az aszimmetrikus hadviselést folytató gyengébb fél, a terroristák, a gerillák célja, mert ha a konfliktusba beavatkozó fegyveres erő erkölcsi és jogi okokra hivatkozva nem indít támadást, akkor folyamatosan növekednek az anyagi, személyi veszteségei; ha támad, akkor erkölcsileg gyengül, hiszen nagy lesz a civil áldozatok száma.

A következő két hadtudományi munkát témájuk hasonlósága miatt egy blokkban foglalom össze.

Kiss Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai – 2011¹³

Somkuti Bálint: A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei – 2012¹⁴

Mindkét szerző doktori (Ph.D) értekezése a negyedik generációs hadviseléssel foglalkozik,¹⁵ amely kapcsán bemutatják a hadviselési generációk elméletének

¹³ Kiss Álmos Péter (2011): *A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai [PhD-értekezés]*. – Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, 2011. p.:178. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/kiss_almos_peter.pdf (Letöltés ideje: 2013.03.11.)

¹⁴ Somkuti Bálint (2012): *A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei [PhD-értekezés]*. – Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztviselői Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, 2012. p.:144. http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf (Letöltés ideje: 2013.03.21.)

¹⁵ „A negyedik generációs hadviselés pontosan körvonalazott politikai célok érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségén alapuló általában nem-katonai tevékenység, mely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott katonai és nem-katonai műveletek eredményképpen fejti ki.” Somkuti Bálint: *A negyedik generációs hadviselés – az érdekérvényesítés új lehetőségei Doktori (Ph.d) értekezés –2012. p.52.*

kialakulását, majd ismertetik a különböző generációk sajátosságait. Összevetik a viszonylag újak nevezhető hadviselési generációk elméletét a régebbi hadikultúrák elmélettel. Az első három generáció történelmi példákon keresztül bemutatott általános leírását követően részletesen feldolgozzák a negyedik generáció sajátosságait és ennek keretében az aszimmetrikus hadviselés, a gerilla harcmodor, a terrorizmus és a terrorizmus elleni harc jellemzőit a tér, erő, idő és információ összefüggései tükrében. Röviden ismertetik azt a napjainkban még nem elfogadott elsősorban angol és amerikai elméletet, amely szerint létezik vagy kialakulóban van a hadviselés ötödik generációja is. Tárgyalják a globalizáció, a meghatározó politikai és pénzügyi nemzetközi szervezetek, az információtechnológiai fejlődés, az információs forradalom, a média és az emberi jogok hatását az aszimmetrikus hadviselésre mindkét szembenálló fél szempontjából. A fentiek megértését több esettanulmánnyal is segítik, majd ajánlásokat fogalmaznak meg a Magyar Honvédség részére.

Deák János: Háború és hadsereg a 21. Században, különös tekintettel a magyar honvédség jövőképre - 2013¹⁶

A szerző tanulmányában a következő témaköröket vizsgálja:

- milyen katonai kihívások, kockázatok, veszélyek vagy fenyegetések prognosztizálhatóak a belátható időszakban;
- milyen irányultságú a potenciálisan szemben álló felek katonapolitikája, haderőiket milyen doktrinális elvek szerint, milyen ütemben fejlesztik;
- milyen hatással van a fegyveres összeütközésekre a legkorszerűbb technológia, a legújabb haditechnikai és fegyverrendszerek alkalmazása, azok hogyan alakíthatják át a fegyveres küzdelem módjait;
- a hatásalapú megközelítés – a hálózatközpontúság keretei között – hogyan hat a háborús küzdelemre;
- milyen lehet a jövő háborúinak hadműveleti-harcászati tartalma?

Dolgozatomban azonban csak azt a részt emelem ki, amely az aszimmetrikus hadviselés szempontjából tovább bővíti az eddig leírtakat.

A közelmúlt háborúinak, katonai konfliktusainak változó, illetve eltérő jellege miatt célszerűvé vált, hogy a háborúk széles spektrumát csoportosítsák a legmeghatározóbb jellemzők alapján. Robert Cooper angol kutató a XXI. század

¹⁶ DEÁK János: *Háború és hadsereg a 21. Században, különös tekintettel a magyar honvédség jövőképre – 2013*, In.: *Hadtudomány [online] 2013. XXIII. évf. 2.e.sz.* http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Deak_Janos.pdf (Letöltés ideje: 2015.01.11.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

háborúit három csoportba osztotta: a *modern, a posztmodern és a premodern háborúk*.¹⁷

A *modern háború* a Cooper-féle értelmezés szerint az államok közötti hagyományos hadviselést jelenti, amely klasszikus módon zajlik és amelyet a hadviselő országok fegyveres erőinek szárazföldi, légi és tengeri összecsapásai jellemeznek. Korszerű értelemben a modern háborút magas technológiai szintű haderők vívják. A korszerű viszonyok közötti modern háborúk körébe tartozhatnak a hagyományos haditechnikai eszközrendszerekkel, fegyverzettel vívott haditevékenységeken túl a kibertérben végrehajtott műveletek is, amelyek következtében háborús pusztítással összemérhető következményekkel számolhatnak a szembenállók. A jövő modern háborúiban a küzdő felek akár nemzeti biztonságukat, fennmaradásukat is kockáztathatják, a háború önmagát is generáló eszközlációja pedig soha nem látott világégéshez is vezethet.

A *posztmodern háborúk* nem fenyegetik az állami létet, a háború korlátozott politikai céljait meghatározott érdekek alapján érik el. A posztmodern háborút magas technológiai szintű fegyveres erőkkel vívják, olyan erőkkel – országokkal, erőcsoportokkal – szemben, amelyek nem képesek összemérhető válaszműveletekre. Az ilyen típusú aszimmetrikus háborús műveletek egyes szakaszai a háborút indító, támadó fél számára kontaktus nélküliek is lehetnek.

A *premodern háborút* a posztmodern háborút indító fél elleni aszimmetrikus hadviselésként értelmezhetjük. E hadviselési forma technológiáját, formáit és módjait tekintve idegen a korszerű fegyveres erőktől. Bár a premodern háborút folytató erők is rendelkezhetnek modern technológiával, a haditevékenységük antimodern szemléletet, hagyományos mentalitást hordoz, egyesíti a hagyományos katonai tevékenységet az aszimmetrikus harcéljárési módokkal. A premodern háborúk körébe tartoznak a közelmúlt nem állami szintű, valamint az államokon átívelő konfliktusai, az etnikai tisztogatásoktól kezdve a vallási háborúkon át a törzsi háborúkig. Ilyen jellegű harctevékenységekkel találkozhatunk a válságreagáló és felkelők elleni műveletekben is.

Nemzeti haderőnk részei – elsősorban koalíciós komponensként – a világ több pontján vehetnek rész posztmodern katonai műveletekben, illetve premodern aszimmetrikus hadviselést folytató felkelők elleni harctevékenységben is. A haderő felkészítése során figyelembe kell venni, hogy a jelenlegi szervezeti formák, a vezetési rendszerek és műveletek, illetve a logisztikai támogató eljárások, valamint a legújabb és a jelenleg fejlesztés alatt álló fegyverzetek, haditechnikai eszközök és felszerelések, informatikai és elektronikai rendszerek az utóbbi évtizedek válságreagáló, aszimmetrikus háborúiban, összemérhető hatékonyságú ellentévékenységek nélkül lettek kipróbálva, vagy még egyáltalán nem kerültek háborús alkalmazásra.

¹⁷ Robert Cooper: *Postmodern State and the World Order*. Denism 2000 London ISBN 1841800104 In.: Deák János: *Háború és hadsereg a 21. Században, különös tekintettel a magyar honvédség jövőképre* – 2013. p.48.

Kőszegvári Tibor: A terrorizmus elleni háború – 2013¹⁸

A tanulmány gyakorlatilag két részre osztható. Az elsőben a szerző röviden vázolja az afganisztáni és a harmadik Öböl-háború okait és lefolyását, majd a második részben feldolgozza a nemzetközi erők ellen kibontakozó aszimmetrikus hadviselés jellemzőit és tapasztalatait. Az alábbiakban ez utóbbi rövid összefoglalást szeretném bemutatni.

„A huszonegyedik század elejének konfliktus-környezete határozottan új korszakot jelent a hadviselésben: azonban nem azt a korszakot, amelyet a nyugati katonai tervezők vártak. A mindent átfogó felderítés és az információs uralom helyett, a nyugati katonai erők fokozatosan belekerülnek olyan átfogóan összetett (bonyolult) és véres hadjáratokba, amelyeket lakott területeken, irreguláris ellenség ellen kell megvívni, ami sebezhetetlen a hadügyi forradalom (RMA) számos fejlett technológiájával. A »hálózat-központú hadviselés« helyett, amelynek az alapját az érzékelőtől a tüzelő katonáig (eszköz) kiépített elektronikus hálózatok és a pontos (precíziós) célfelderítő rendszerek képezik, a fejlett modern katonai erők belegabalyodnak olyan helyzetekbe, ahol a »hálózatos hadviselést« az agilis és alkalmazkodásra képes emberi hálózatok (kapcsolatok) képezik. Ezzel az új konfliktus-környezettel találkozáva, számos nyugati katonai erőnél sok mindent át kell gondolni.”¹⁹

A következő 15 évben nagy valószínűséggel kizárható a nagyhatalmak közötti totális háború lehetősége. De az ázsiai hatalmak felemelkedése, a törekény demokráciák kudarcai, a fejlett országok lakosságának előregedése és a migrációs hullám növekedése, a radikális iszlám ideológiák, a tömegpusztító fegyverek elterjedése és a terroristák kezébe jutásának veszélye, az elszertett rendszerváltások, a környezetváltozások hatása, továbbá az USA ellen nyíltan fellépő államok továbbra is konfliktusokat robbanthatnak ki, amelyekben nő a nem-reguláris katonai erők szerepe.

Kiderült, hogy Irakban és Afganisztánban a helyi lakosság zöme nem fogadta lelkesedéssel és támogatással az Amerikai Egyesült Államok vezetésével bevetett külföldi, más vallású és kultúrájú, a nyelvüket nem értő katonákat és ellenük gerilla-hadviselésbe kezdtek. A gerilla-hadviselés (felkelők) elleni katonai műveletek más módszereket és eszközöket követelnek, mint a viszonylag kis létszámú terrorista csoportok (szervezetek) elleni küzdelem.

¹⁸KŐSZEGVÁRI Tibor: A terrorizmus elleni háború – 2013, In.: *Hadtudomány [online] 2013. XXIII. évf. 2.e.sz.* http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Koszegvari_Tibor.pdf (Letöltés ideje: 2015.01.11.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

¹⁹ *Complex Irregular Warfare: The Face of Contemporary Conflict, The Military Balance 2005-2006.* IISS. Oxford Press, London, 2005. In.: KŐSZEGVÁRI Tibor: A terrorizmus elleni háború – 2013

Az emberiség történetében a legősibb, erőszakkal járó csoportos összeütközés a gerilla-hadviselés. Napjainkban, amikor öt ország elismert atomhatalom, több állam pedig atomfegyverrel rendelkezik, az ezek közötti reguláris fegyveres erőkkel vívott háború elkerülhetetlenül elvezetne az atomfegyverek bevetéséhez és az emberiség kipusztulásához. E veszélyt felismerve, a fegyveres konfliktusokat az egymással szembenálló felek közül sokan nem a reguláris erőkkal és módszerekkel, hanem az irreguláris és a gerilla-hadviselés erőivel és eszközeivel kívánják megoldani. Ezt a hadviselési módot elsősorban a gyengébb fél választja, mert a gerilla-hadviselésnek számos előnye van a reguláris katonai erőkkel vívott küzdelemben. A gerilla-erők kis csoportjai váratlan és gyors akciók után könnyen elrejtőznek az őket támogató lakosság soraiban, amíg a reguláris katonai erők rendszerint nem élvezik a helyi lakosság támogatását.

A megszálló hatalmak és a hivatalban lévő kormányok (diktatúrák) gyakran nem fogadják el és használják a „gerilla” kifejezést és helyette a „lázadó”, „felkelő”, de a leggyakrabban a „terrorista” megnevezést használják. A napóleoni háborúk óta minden gerillamozgalom (és az ezzel azonos fogalom a partizánmozgalom) célja a politikai hatalom megszerzése az elnyomó kormány (diktatúra) megdöntése vagy a megszálló idegen katonai erők kiűzése útján. A „felkelő” kifejezés elfogadható a gerilla név szinonimájaként a „terrorista” megnevezés azonban azokra a személyekre és szervezetekre vonatkoztatható, akik és amelyek, a megfélemlítés és a pánikkeltés céljából hajtanak végre gyilkosságokat, robbantásokat, rabolnak bankot, térítenek el repülőgépet vagy hajót, és ejtenek túszoikat. A lényegi eltérés a terrorizmus és a gerilla- (felkelő-) hadviselés között azonban továbbra is megmarad: a politikai hatalomért folytatott küzdelem, amelyet a lakosság támogat.

A felkelő és gerillamozgalmak elleni katonai műveletek új elveinek és módszereinek kidolgozása már megkezdődött a fejlett nyugati országokban. Ehhez elsősorban az afganisztáni és iraki háború tapasztalatait használják fel. Kiderült, hogy az 1990-es években, az USA-ban a hadügyi forradalom (RMA) keretében kidolgozott, az információs dominanciára, a gyors és pontos csapásmérésre és a hálózatos hadviselésre alapozott katonai hadművelleti és harcászati elvek és eljárások jelentős átdolgozása szükséges. Az új elvek és módszerek az összetett irreguláris és felkelés elleni hadviselés sikeres végrehajtását kívánják segíteni. Ezekben a katonai műveletekben jelentős szerepe lesz a különleges művelleti katonai erőknek.

Tomolya János – Padányi József: A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei – 2013.²⁰

A tanulmány a gerilla hadviselés és a terrorizmus közötti azonosságokkal és különbsőségekkel foglalkozik. Végtére is mi a különbség és a hasonlóság a terrorizmus és a gerilla-hadviselés között? Mind a gerilla-hadviselés, mind a terrorizmus az aszimmetrikus hadviselés formáihoz tartoznak, amelyek erőszakot alkalmaznak az elrettentés és félelemkeltés érdekében azzal a szándékkal, hogy politikai célokat érjenek el. Mindkettőt gyakran alkalmazzák, abban az esetben, amikor egy kis erő áll egy egyértelműen erősebb katonai potenciállal szemben, amelyet nem lehet legyőzni a szemtől szembeni harcban. Azonban, ha megvizsgáljuk a felkelést és a gerilla hadviselést, jól behatárolható különbségeket találunk.

Tekintettel a fentebb bemutatott munkákban szereplő az aszimmetrikus hadviseléssel foglalkozó nagy mennyiségű anyagra, ebben az összefoglalóban már csak azokkal a részekkel foglalkozom, amelyek eltérnek az eddiektől.

A terrorizmus: „olyan, a félelem kiváltására alkalmas módszer, amelyet (félig) titkosan cselekvő személy, csoport vagy állam követ el ismételten, egyéni beállítottságból fakadó bűnügyi vagy politikai okok miatt, amelyben, a gyilkossággal ellentétben, az erőszak közvetlen célpontjai nem a fő célpontok. Az erőszak közvetlen emberi áldozatait véletlenszerűen (a lehetőség célpontjai) vagy kiválasztással (képviselő vagy szimbolikus célpontok) jelölik ki valamely célcsoportból és üzenethordozónak szánják. A terrorista (szervezet) és veszélyeztetett áldozatok és a fő célpontok közötti fenyegetésen és erőszakon alapuló kommunikációs eljárásokkal a fő célpontot (célközönséget, célcsoportokat) manipulálja, amelyet ezáltal a rettegés, a követelések vagy a félelem célpontjává változtatja, attól függően, hogy elsődlegesen megfélemlítést, kényszerítést vagy propagandát akarnak-e ezzel elérni.”²¹

A gerilla-hadviselés a fegyveres konfliktusok univerzális formája, amelyet a gyengébb fél választ az erősebb ellen. Ugyanakkor, azok az erők, amelyek sikeres gerillaharcászatuknak köszönhetően szert tettek valamilyen területre és hosszabb időre birtokba vették, a nehezen megszerzett területeket hagyományos haderővel kívánták azt később megtartani. Ez arra is rámutat, hogy az a maroknyi ember, akik önként választják a gerilla-hadviselést, azért nyúlnak ehhez az esz-

²⁰ TOMOLYA János – PADÁNYI József: A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei – 2014, In.: *Hadtudomány [online] 2014. XXIV. évf. 1.e.sz.* http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2014/2014_elektronikus/11_TOMOLYA_PADANYI.pdf (Letöltés ideje: 2015.01.12.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

²¹ Alex P. Schmid–Albert J. Jongman: *Political terrorism*. Amsterdam, 1988. North Holland, 6. o.

In.: Padányi J. – Tomolya J.: *A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei – 2013.*

közhez, mert túl gyengék egy hagyományos haderő felállításához. A felkelők számára, ellentétben a terroristákkal nem feltétlenül szükséges a civilek támadása, mert jellemzően a „puha katonai, rendőri célok” megtámadásával is kivívhatják a helyiek szimpátiáját. Az esetek többségében a felkelők hajlandók a nemzetközi jogi egyezmények betartására. Valójában, azonban sok esetben a gerillák önfeláldozó harca, és nagy veszteségeik ellenére sem képesek győzedelmeskedni és céljaik feladására kényszerülnek.

A gyors győzelem kivívásának egyik változata, amikor az erősebb fél a felkelők vezetőit kívánják megsemmisíteni, de ez számos esetben sikertelen, mert a vezető megölését követően, a szervezet általában regenerálja önmagát és kitermeli az új vezetőt.

Resperger István: Kis háborúk nagy hatással. A XXI. század fegyveres konfliktusai, a terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés jellemzői. – 2013.²²

A szerző sok tanulmányt írt az aszimmetrikus hadviselésről, bemutatva annak különböző aspektusait. Választásom azért esett erre a munkájára, mert jól összefoglalja az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus elméleti alapjait a napjainkban lezajlott háborúk gyakorlati tapasztalataival és az azokból levonható következtetésekkel. Természetesen jelen esetben is csak azokat a részeket dolgozom fel, amelyek új információkat adnak a fent már bemutatott anyagokhoz.

A hadviselés jelenlegi spektruma a kockázatok és a fenyegetések halmazából, a fenyegetésrészből kiindulva a következők lehetnek: politikai nyomásgyakorlás, katonai képesség visszavetése, egy adott ország területének részleges megszállása, teljes megszállása, népirtás. A túlélési tőrészhatár a részleges megszállás és a politikai vezetés megdöntése között húzódik. A XXI. század fegyveres konfliktusaira jellemző, hogy a politikai és a katonai célok érdekében korlátozott vagy teljes célok megvalósulását tűzik ki.

A jelenkor fegyveres konfliktusainak erőszak-sorrendjét – a békeidőszakból kiindulva – a béketámogató, a felkelők elleni és a háborús műveletek határozzák meg.

Napjaink biztonsági fenyegetéseinek egyik legveszélyesebb kategóriája a „széteső államok”. Ez a kifejezés azt jelenti, hogy az ország központi vezetése, államhatalma felbomlik, nem egyedül uralja az erőszak monopóliumát, nem képes többé megvédeni a polgárait, garantálni a biztonságot és a stabilitást. Egyes

²² RESPERGER István: *Kis háborúk nagy hatással. A XXI. század fegyveres konfliktusai, a terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés jellemzői. – 2013, In.: Felderítő Szemle [online] 2013. XII. évf. 1.sz.* <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf> – (Letöltés ideje: 2014.03.18) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

országok esetén a nemzeti-vallási ellentétek, a polgárháborúk, a fegyveres konfliktusok és az atomfegyverek birtoklása tovább élezi a helyzetet. Ehhez adódik hozzá, hogy a modern iszlám irányzatok útkeresése miatt négy fő előretörési irányt kell a többi kultúrának figyelembe vennie. Az első az Oroszországi Föderáció déli területén lévő Kaukázus népeire, valamint Kazahsztánra vonatkozik. A másik jelentős terjeszkedési irány Észak-Afrika, amelynek mellékága lehet az Afrika déli területeire történő erőszakos vagy kulturális, vallási behatolás lehetősége. A harmadik irányt az Európában diaszpóraszerűen letelepedő muszlim közösségek jelentik. A negyedik pedig valószínűleg India, Indonézia irányában erősödik majd a közeljövőben.

A fegyveres konfliktusok állandó résztvevőivé vált nemzetközi harcosok – nemzetközi terroristák – a boszniai, a csecsenföldi, az afganisztáni, az iraki háború alatt tovább erősödtek. A háború számukra nemcsak lételemmé vált, hanem a tapasztalatszerzés, a kapcsolatok továbbépítésének színtere lett más nemzeti, nemzetközi terrorista szervezetekkel.

A nemzetközi harcosok legfőbb céljai a következők:

- A számukra nem megfelelő kormányok bukásának az előkészítése, leváltása.
- Egy diktatórikus, teokratikus vallási fundamentalista irányítású rezsim létrehozása.
- Esetleg egy nemzetközi vallási fundamentalista teokratikus kalifátus létrehozása, amely a történelmi iszlám uralkodási formáján alapul.
- A legradiálisabb elképzelés szerint pedig az egész világot uraló kalifátus megvalósítása a cél.

Összességében azonban a terroristáknak eddig csak egyszer sikerült elérni a politikai céljukat, a madridi merényletet követően, amikor a spanyol kormány kivonta csapatait Irakból.

Az aszimmetrikus hadviselés az aszimmetrikus kihívásokhoz kapcsolható tevékenység. Az aszimmetrikus kihívások olyan nem hagyományos vagy nem költséges ártó szándékú akciók, amelyek kivédésére a katonailag erősebb, magasabb technikai színvonalon álló fél nem készültek megfelelően (terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek alkalmazása vagy azokkal való fenyegetés, illetve az információszűrés hadviselés).

Az aszimmetrikus hadviselés ennek megfelelően a nem költséges, egyszerű eszközökkel és módszerekkel végrehajtott – gyakran önfeláldozó – gerilla, partizán jellegű rajtaütéseket és egyéb akciókat magában foglaló tevékenységek köre, így a „gyengébb” technikai felszereltségű, a kiképzetlenebb, általában a megszállt területeken harcoló fél fegyvere, módszere a megszállókkal szemben.

A legfontosabb, ami megkülönbözteti a felkelőket és a terroristákat, az a lakossági támogatás, a tömegbázis kérdése. Míg a terroristákat csak szűk szimpatizáns csoport támogatja, addig a felkelők tömegbázisát a lakosság képezi.

A beavatkozó (megszálló) erők szempontjából megállapítható, hogy a fegyveres konfliktusban elesettek száma katonailag minimálisnak nevezhető és nem haladja meg a társadalmilag elfogadható mértéket, de főként a robbantásos merényletekben keletkező nagyszámú sebesült (amputált, mentális, és agyi sérülések stb.), ami közel nyolcszorosa a halottak számának már jelentős hatást gyakorol a haderőre és a társadalomra is. Az afganisztáni és iraki tapasztalatok alapján a megszállt területeken napi két halottal és 6–8 sebesülttel kell számolnia a politikai és katonai vezetőknek.

Kemény János: A felkelésellenes hadviselés lakosságközpontú elméletének fejlődése a XX-XXI században – 2014²³

A szerző doktori (Ph.D) értekezésében főként történelmi és polgári szempontból dolgozza fel a különböző motivációk alapján kirobbant felkeléseket. Dolgozata elején széleskörű, részletes fogalmi meghatározásokat ad a témához kapcsolódó katonai szakkifejezések értelmezéséhez, főként amerikai és NATO szakirodalomra támaszkodva.

Ezt követően a koronként és országokként eltérő doktrínák bemutatásával és a változatos, részletes történelmi háttérre támaszkodó esettanulmányok segítségével mélyrehatóan feldolgozza a brit, a francia és az amerikai felkelés ellenes elméletek kialakulását és fejlődését, a tapasztalatok és a nemzetközi politikai, jogi és társadalmi morális környezet változásainak tükrében. Ezután a szerző foglalkozik a napjainkban zajló aszimmetrikus konfliktusok problémáival kiemelten az iszlám alapú dzsihad elméleti stratégiáival. Önálló fejezetekben dolgozza fel - a katonai szakirodalomban nemzetközi beavatkozásként említett – úgynevezett harmadik szereplős felkelés ellenes műveletek sajátosságait és jellemzőit politikai és katonai szempontok szerint. Majd befejezésként röviden bemutatja a kortárs nyugat felkelés ellenes elméleteket is.

A felkelés ellenes műveletek harmadik szereplőjének definíciója: *Olyan harcoló erő és politikai szereplő, amely a felkeléssel küzdő ország határain kívülről érkezik, jelentős konvencionális katonai erőkkel vesz részt a fegyveres konfliktusban, és célja a konfliktusos ország nemzetközileg elfogadott kormányának támogatása, hogy azzal együttműködésben lépjen fel a felkeléssel szemben.*

²³ KEMÉNY János (2014): *A felkelésellenes hadviselés lakosságközpontú elméletének fejlődése a XX-XXI században [PhD-értekezés].* – Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Tanulmányok Intézet, Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok alprogram, 2014. p.:218. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/769/1/Kemeny_Janos.pdf - (Letöltés ideje: 2015.01.11.) Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

Az aszimmetrikus hadviselés témakörének ismertetése során természetesen nem maradhat ki a Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint szerzők által készített könyv, amelynek címe „*Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással*”. A könyv 2014-ben jelent meg és alapvetően a szerzők korábbi munkásságára épül, ezért a leírt elméleti és esettanulmányokon keresztül jó összefoglalását adja az aszimmetrikus harc elméleti és gyakorlati problémáinak, sajátosságainak, jellemzőinek valószínűsíthető jövőbeni alakulásának.

Munkámban megpróbáltam széleskörűen, amennyire lehetséges volt, időrendi sorrendben bemutatni az aszimmetrikus hadviselés, vagy másképpen a felkelés ellenes műveletekkel kapcsolatos elméleteket, gyakorlati sajátosságokat és problémákat, valamint a közeljövőben várható fejlődési irányokat. A téma aktualitása és ezért széleskörű irodalma miatt természetesen nem állt módomban valamennyi munkát ismertetni, de remélem, hogy sikerült megfelelő áttekintést adnom a tárgykör hazai szakirodalomban történő elhelyezkedéséről és súlyáról.

Felhasznált irodalom:

- DEÁK János: Háború és hadsereg a 21. Században, különös tekintettel a magyar honvédség jövőképre – 2013, In.: Hadtudomány [online] 2013. XXIII. évf. 2.e.sz. http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Deak_Janos.pdf [Letöltés ideje: 2015.01.11.]
- HAJDÚ István – SZTERNÁK György: A katonai műveletek háttere, megvívásuk jellemzői napjainkban – 2008, ZMNE egyetemi jegyzet – Budapest, 2008. (elektronikus változat) <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/hajdu.pdf> - [Letöltés ideje: 2015.01.11.]
- KEMÉNY János (2014): A felkelésellenes hadviselés lakosságközpontú elméletének fejlődése a XX-XXI. Században [PhD-értekezés]. – Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Tanulmányok Intézet, Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok alprogram, 2014. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/769/1/Kemeny_Janos.pdf [Letöltés ideje: 2015.01.11.]
- KISS Álmos Péter (2011): A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai [PhD-értekezés]. – Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, 2011.. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/kiss_almos_peter.pdf [Letöltés ideje: 2013.03.11.]
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A terrorizmus elleni háború – 2013, In.: Hadtudomány [online] 2013. XXIII. évf. 2.e.sz. http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Koszegvari_Tibor.pdf - [Letöltés ideje: 2015.01.11.]
- KRAJNC Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései Repüléstudományi konferencia, Szolnok – 2008, In.: Repüléstudományi Közlemények [online] 2008. XX.évf. különszám http://real.mtak.hu/10441/1/Krajnc_Zoltan.pdf - [Letöltés ideje: 2013.03.18.]
- MOLNÁR István: A jövő háborújáról, fegyveres konfliktusáról – 2005, In.: Hadtudomány [online] 2005. XV.évf. 4. sz. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_8.html [Letöltés ideje: 2014.01.31.]
- PORKOLÁB Imre (2008): A különleges műveleti erők szerepe az aszimmetrikus kihívásokból adódó katonai feladatok tükrében, különös tekintettel a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre [PhD-értekezés]. – Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2008. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/porkolab_imre.pdf [Letöltés ideje: 2013.10.27.]
- RESPERGER István: Kis háborúk nagy hatással. A XXI. század fegyveres konfliktusai, a terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés jellemzői. – 2013, In.: Felderítő Szemle [online] 2013. XII. évf. 1.sz.

<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf> - [Letöltés ideje: 2014.03.18.]

- RESPERGER I. – KISS Á. P. – SOMKUTI B. (2014): Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2013., ISBN 978 963 327 592 4
- SOMKUTI Bálint (2012): A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei [PhD-értekezés]. – Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtudományi Doktori Iskola 2012. http://www.uninke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf [Letöltés ideje: 2013.03.21.]
- SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején – 2005, In.: Hadtudomány [online] 2005. XV. évf. 4. sz. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html [Letöltés ideje: 2014.01.31.]
- TOMOLYA János - PADÁNYI József: A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei – 2014 In.: Hadtudomány [online] 2014. XXIV. évf. 1.e.sz. http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2014/2014_elektronikus/11_TOMOLYA_PADANYI.pdf - [Letöltés ideje: 2015.01.12.]